

ZUR ADIGÖZƏLOV

AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun

"Azərbaycanın beynəlxalq əlaqələr tarixi"

şöbəsinin dissertantı

E.ünvan: adi gezalov_z@yahoo.com

AZƏRBAYCAN VƏ FRANSA MÜNASİBƏTLƏRİNİN FORMALAŞMASI TARİXİ: SİYASİ ASPEKT

Açar sözlər: münaqişə, region, əməkdaşlıq, əlaqələr, təhlükəsizlik, müqavilə

Ключевые слова: конфликт, регион, сотрудничество, отношения, безопасность, соглашение

Key words: conflict, territory, cooperation, attitude, safety, agreement

Müstəqil Azərbaycanın xarici siyasətində Fransa Respublikası ilə əlaqələrə xüsusi diqqət verilir. İki ölkə arasında qarşılıqlı münasibətlərin tarixi kökləri orta əsrlərə gedib çıxır. Məlumat üçün deyə bilərik ki, hələ XVI əsrdə Azərbaycan Səfəvilər sülaləsinin ilk hökmdarı Şah İsmayıl Xətai o zaman bu dövlətin əsas rəqibi və düşməni sayılan Osmanlı sultanlığına qarşı müharibədə Avropa müttəfiqləri sırasında Fransa ilə əlaqələrin möhkəmləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirmiş və tarixi sənədlərdən məlum olduğu kimi Burqundiya hersoqu Karl ilə hətta məktublaşmış. Bu məktublarnın nümunələri günümüzdə qədər gəlib çıxmışdır.

Tarixi sənədlərə görə dahi Fransa yazıçısı Aleksandr Duma 1858-ci ilin ortalarından 1859-cu ilin əvvəllərinə kimi Rusiya və Qafqazda olmuşdur. Səyahətinə Sankt-Peterburqdan başlayan Aleksandr Duma Moskva, Nijni-Novqorod, Saratov, Həştərxan, Qızlar, Dərbənd, Quba, Bakı, Şamaxı, Nuxa-Şəki və Tiflisdən keçərək Potiyə, oradan İstanbula, daha sonra isə Marselə getmişdir. Səfərdən qayıtdıqdan sonra yazıçı Rusiya və Azərbaycanla bağlı "Qafqaz səfəri", "Qar yığını" və "Sultanetta" adlı əsərlərini qələmə almışdır. Bu səfər ona o qədər təsir göstərmişdir ki, Ata Duma Fransada "Qafqaz" adlı qəzet də nəşr etməyə başlamışdır.(7)

XIX əsrin dünya şöhrətli yazıçısı Jül Vern özünün "Klaudiyus Bombarnak" əsərində cənubi Qafqazla bağlı təsviri yazılar vermişdi. Onun bu əsərində Azərbaycanın Gəncə və Bakı şəhərlərindən bəhs edilmiş, xüsusən Bakının ticarət və liman şəhəri kimi əhəmiyyəti xüsusi vurğulanmış, bu şəhər Asiya və Avropa mədəniyyətlərinin toqquşma məkanı kimi təsvir edilmişdir.

Əlbəttə tarixi keçmişimiz Avropanın aparıcı dövlətlərindən biri olan Fransa ilə əlaqələrimizdən bizə çox məlumat verə bilər. Ancaq münasibətlərimizin rəsmi hissəsi haqqında söhbət açarkən, onun tarixi köklərini araşdırarkən, hesab edirəm ki, ilk növbədə 1918-1920-ci illərdə, bu günki Azərbaycan Respublikasının sələfi olan, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və Fransa münasibətlərindən bir neçə söz demək olduqca vacibdir. Belə ki, bu və ya digər dövlətin başqa dövlətlərlə münasibətlərinin hansı formada olması, bu münasibətlərdə hansı özünəməxsus xüsusiyyətlərin mövcudluğu haqqında mülahizə yürütmək üçün əlaqələrin formalaşma tarixinə nəzər salmaq lazımdır. Bu olduqca mühüm bir məsələdir.

Cəmi 23 ay ömür sürən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qısa zaman kəsiyində özünün xarici siyasətində uğurlu-uğursuz olmasından asılı olmayaraq bir sıra addımlar atmışdır ki, bu addımlar o zaman yenicə qurulan demokratik respublikanın qorunub saxlanılmasına, onun dünya dövlətləri tərəfindən tanınmasına, möhkəmlənməsinə yönəlmişdi. ADR-in xarici siyasətinin təhlili bizə bir daha onu deməyə imkan verir ki, Avropaya inteqrasiya, bu qitənin aparıcı dövlətləri ilə əlaqələr artıq o zaman Azərbaycan üçün prioritet xarakter daşıyırdı. 1919-cu ilin aprel-may aylarını Fransada-Parisdə keçirilən konfransda Ə.Topçubaşov, M.Hacınski, A. Şeyxülislamov, Ə. Ağayev, M. Məhərrəmov və C.Hacıbəyovdan bəzət nümayəndə heyəti Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin müstəqil bir dövlət kimi tanınması uğrunda çox böyük bir mücadilə aparmışdılar. 1919-cu ilin 28 mayında ABŞ prezidenti V.

Vilson Azərbaycan nümayəndə heyətini qəbul etmiş və Paris sülh konfransının heçdə dünyanı kiçik hissələrə bölmək niyyəti ilə keçirilmədiyini bildirmişdir. Buna baxmayaraq Azərbaycanın 1920-ci ilin yanvarında de-fakto dünya birliyi tərəfindən tanınması o zaman Azərbaycan diplomatiyasının ən böyük uğurlarından biri sayılırdı. Burada xüsusilə qeyd edilməlidir ki, Azərbaycanın de-fakto tanınmasında, eyni zamanda o zaman Azərbaycan Cümhuriyyət ordusunun möhkəmləndirilməsində, Azərbaycana hərbi yardım edilməsində ən birinci təşəbbüskarlardan biri məhz Fransanın o zaman rəhbəri J. Klemanso idi. Məhz o Britaniya baş naziri L. Corc ilə birlikdə Cənubi Qafqazda yaranmış yeni respublikaların de-fakto tanınması üçün çalışmış və gələcəkdə bu regionda bolşevik hücumlarının qarşısını almaq üçün yeni respublikalara silahla yardım edilməsi təklifini irəli sürmüşdür. Təəssüf ki, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti çox yaşamadı və 1920-ci ilin aprelində Azərbaycanda Sovet hakimiyyətinin qurulması ilə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ilə birlikdə onun diplomatik uğurları süqut etdi.

Mühüm geosiyasi məkanda yerləşən Azərbaycan Respublikasının 1991-ci il

oktyabrın 18-də öz dövlət müstəqilliyini bəyan etməsi və 80-ci illərin sonu - 90-cı illərin əvvəllərində beynəlxalq aləmdə baş verən dəyişikliklər milli dövlətçilik prinsiplərinə uyğun yeni xarici siyasət kursunun formalaşdırılması və həyata keçirilməsini ən vacib məsələ kimi ön plana çəkdi. Qısa müddət ərzində dünyanın bir sıra dövlətləri tərəfindən rəsmi surətdə tanınmış Azərbaycan Respublikası 1992-ci il martın 2-də BMT-nin üzvlüyünə qəbul edildi. (3. 211)

Azərbaycan dövlətinin xarici siyasət fəaliyyətinin Dağlıq Qarabağda erməni separatizmi və Ermənistanın hərbi təcavüzü ilə dərinləşən ciddi siyasi və iqtisadi problemlərlə müşayiət olunması onun diplomatiyası qarşısında çox mühüm vəzifələr qoyurdu. Təcavüzün və millətçi separatizmin qarşısını almaq, onların ağır

nəticələrini aradan qaldırmaq, dövlətin ərazi bütövlüyünü və təhlükəsizliyini təmin etmək, dünya birliyi ilə siyasi və iqtisadi inteqrasiyaya girmək zərurəti məqsədyönlü, ardıcıl və fəal xarici siyasətin həyata keçirilməsini tələb edirdi. Beynəlxalq birliyi Azərbaycan ilə qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulması zəruriliyinə inandırmaq, milli maraqları dünya dövlətlərinin kəsişən və toqquşan mənafeləri ilə uzlaşdırmaq, Azərbaycanın müstəqilliyinə və təhlükəsizliyinə beynəlxalq təminat almaq üçün çox ciddi səylər edilməli və gərgin fəaliyyət göstərilməli idi.

1991-ci ildən etibarən Azərbaycan yaxşı qonşuluq münasibətləri, qarşılıqlı anlaşma və əməkdaşlığa əsaslanan regional siyasət formalaşdırmağa çalışmışdır. Güclü iqtisadi rəqabət və davamlı regional qeyri-sabitlik qarşısında xarici siyasətimiz dövlətin təhlükəsizliyini və vətəndaşların rifahını təmin etməlidir. Öz xarici siyasət prioritetlərini müəyyənləşdirərkən Azərbaycan yaxın və uzaq qonşuluqda beynəlxalq siyasi, iqtisadi və təhlükəsizlik vəziyyətini nəzərə alır. Tarix, mədəniyyət və mentalitetə aid səbəblərə görə Avropa daxilində baş verən hadisələr Azərbaycan üçün hər zaman mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. Öz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Azərbaycan Avropa ölkələri ilə qarşılıqlı faydalı əlaqələr qurmağa başladı. Xüsusilə Heydər Əliyevin qətiyyətli və uzaqgörən rəhbərliyi altında Azərbaycanın xarici siyasətində Avropa ölçüsünə diqqət daha da artmışdır. Avropa ilə münasibətlər həm ikitərəfli, həm də çoxtərəfli forumlar çərçivəsində inkişaf etdirilmişdir.

Bütövlükdə Azərbaycanın Fransa ilə əlaqələrinin siyasi aspektləri haqqında danışarkən biz xüsusən iki sferanı diqqət mərkəzində saxlamalıyıq: İlk növbədə Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli üzrə əsas qurum olan ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində Fransa həmsədr ölkələrdən biri kimi bu münaqişənin tənzimlənməsində iştirak edir və bu amil Azərbaycan-Fransa siyasi münasibətlərinin əsas məzmununu təşkil edir. İkincisi, Avropa İttifaqının aparıcı dövlətlərindən hesab edilən Fransa özünün və bütövlükdə bu təşkilatın enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsi istiqamətində, xarici siyasətində Cənubi Qafqazın aparıcı dövləti olan, neft və başqa enerji resursları ilə zəngin olan Azərbaycanla daha sıx qarşılıqlı əlaqələrin qurulmasına səy göstərir ki, bu bütövlükdə Fransanın enerji siyasətinin əsasında duran amildir.

Azərbaycanın xarici siyasətində Avropa dövlətləri ilə ikitərəfli münasibətlər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. İkitərəfli münasibətlər çərçivəsində Azərbaycanın Fransa ilə əlaqələrinin dövlətimiz üçün xüsusi əhəmiyyəti var. Qeyd etməliyik ki, Azərbaycanın Avropa dövlətləri sırasında, ilk müstəqilliyini

tanıyan dövlətlərdən biri məhz Fransa olmuşdur. Fransa Azərbaycanın müstəqilliyini 3 yanvar 1992-ci ildə tanımış, iki ölkə arasında diplomatik münasibətlər 21 fevral 1992-ci ildə qurulmuşdur. 16 mart 1992-ci ildə Fransa Azərbaycanda, 20 oktyabr 1994-cü ildə isə Azərbaycan Fransada səfirliyini açmışdır.

Bunu demək lazımdır ki, Türkiyədən sonra Azərbaycanda səfirliyi açılmış ikinci dövlət Fransa olmuşdur. Müstəqilliyin ilk illərində Azərbaycan və Fransa arasında qarşılıqlı münasibətlər nisbətən zəif olmuşdur. Bunun ilkin əsas səbəblərindən biri bütövlükdə Qərbi Avropa dövlətlərinin yenidən müstəqillik əldə etmiş postsovet ölkələrinə münasibətinin etibarsızlıqla səciyyələnməsi, digər bir səbəbi isə ondan ibarət idi ki, Azərbaycanın başı Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə qarışmış və Azərbaycan ictimaiyyətində Fransa Ermənistanla intensiv formada əməkdaşlıq edən bir dövlət kimi tanınırdı. Sonuncu amili danmaq mümkün deyil. Fransa hər zaman Ermənistana münasibətdə xüsusi qayğıkeşlik göstərmiş, onu müdafiə etməyə çalışmışdır. Bir çoxları bunu Fransada erməni lobbisinin fəaliyyəti ilə, bir başqaları "xaça dəstək" aksiyası kimi qələmə verir. (8)

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev xaricə ilk rəsmi səfərini 19-22 dekabr 1993-cü il tarixdə Fransa prezidenti Fransua Mitteranın dəvəti ilə Fransaya edib. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev və Fransa Respublikasının Prezidenti Fransua Mitteran Parisin Yelisey sarayında müzakirələr aparıb. Səfər dövründə "Azərbaycan Respublikası ilə Fransa Respublikası arasında dostluq, qarşılıqlı anlaşma və əməkdaşlıq haqqında" müqavilə imzalanıb. Müqavilənin imzalanması mərasimində Ümummilli Lider Heydər Əliyev çıxış edərək bildirdi ki, "...Fransa Azərbaycanın simasında uzun illər ərzində əməkdaşlıq üçün etibarlı tərəfdaş əldə edir. Biz sülh və təhlükəsizlik, insan hüquqlarına hörmət, demokratiya və siyasi plüralizm prinsiplərinə həmişə sadıq qalacağıq. Gənc müstəqil dövlətimizin quruculuğunda Fransanın zəngin dövlətçilik təcrübəsindən, demokratiyasından hökmən istifadə edəcəyik. Cənab Prezident, biz səbirsizliklə Sizin Azərbaycana səfərinizi gözləyəcəyik. Ümid edirəm ki, şəxsi əlaqələrimiz ölkələrimiz arasında gələcək qarşılıqlı əməkdaşlığın inkişafına kömək edəcək və bu da Azərbaycan xalqına böyük xeyir verəcəkdir."(2. 380)

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev burada eyni zamanda ATƏM-in (indiki ATƏT) əsas sənədlərindən biri olan "Yeni Avropa üçün Paris xartiyası"na Azərbaycanın qoşulması barədə sənədə də imza atıb.

Paradoksal xarakter daşıyan fakt ondan ibarətdir ki, Ümummilli Lider Heydər Əliyev, öncəki iqtidarlardan fərqli olaraq, Azərbaycana münasibətdə düşmənçilik siyasəti aparan Ermənistanın və ermənilərin üstün mövqelərə malik olduqları ölkələrlə - Fransa, ABŞ, Böyük Britaniya və s. sıx siyasi və iqtisadi əlaqələrin qurulmasından çəkinmədi və ilk xarici siyasi səfərini Fransaya etməklə diplomatiya tarixində nadir olan addımlardan birini atdı.(4. 75)

Səfərin önəmli anlarından biri ondan ibarət idi ki, Fransa prezidenti Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanıdığını bəyan etdi. Fransa Prezidenti Fransua Mitteran Heydər Əliyevlə görüşündə Fransanın Qarabağ münaqişəsinin genişlənməsini təşvişlə izlədiyini və orada dinc əhəlinin əzab-əziyyət çəkməsinə təəssüf etdiyini bildirib. O, münaqişənin zor gücünə aradan qaldırılmasına tərəfdar olmadığını deyib. Eyni zamanda Mitteran bu münaqişənin ATƏM çərçivəsində həll edilməsinə tərəfdar olduğunu bildirib.(2. 381)

Dekabrın 21-də Prezident Heydər Əliyev Fransanın xarici işlər naziri Alen Jüppe ilə görüşüb. Söhbət zamanı Fransa ilə Azərbaycan arasında əlaqələrin inkişafı və möhkəmləndirilməsi məsələsinə toxunulub.

Dekabrın 22-də Lüksemburq sarayında Prezident Heydər Əliyevə Fransa Senatının fəxri medalı təqdim edilib.

Artıq 19 ildir ki, qurulmuş qarşılıqlı əlaqələr daim yüksələn xətt üzrə inkişaf etmiş, hər iki tərəf dəfələrlə bu münasibətlərin genişlənməsində maraqlı olduğunu nümayiş etdirmişlər. Fransa ilə qarşılıqlı əlaqələrimiz siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni və başqa sahələri əhatə etməkdədir.

Tarix və onun problemləri, № 1 2011

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin Fransaya səfəri, orada Azərbaycanı böyük iqtisadi potensiala malik bir dövlət kimi tanıtdırması Fransanın Azərbaycana olan marağını kəskin şəkildə artırdı. 1995-ci ilin dekabr ayında Ümummilli lider Heydər Əliyev Fransa səfəri zamanı Azərbaycana investisiya qoyuluşları ilə bağlı konfransda iştirak edərək Fransa iş adamlarını Azərbaycana sərmayə qoymağa dəvət etdi. 1996-cı ildə Fransanın "Elf-Akiten" şirkəti Şahdəniz yatağının işlənməsi ilə bağlı müqaviləyə qoşuldu.(9)

1996-cı ilin 10-11 yanvar tarixində Prezident Heydər Əliyev Fransua Mitteranın dəfn mərasimində iştirak etmək məqsədi ilə Fransada səfərdə oldu. Bu səfər zamanı "Euro news" telekanalına müsahibə verən Heydər Əliyev Fransua Mitteranla dost münasibətdə olduğunu bildirdi və bu münasibətlərin Fransa-Azərbaycan əlaqələrinin də uğurla inkişaf etməsinə sirayət etdiyini qeyd etdi.(5)

1996-cı ilin oktyabr ayında Fransanın xarici işlər naziri Erve de Şarett Azərbaycana səfər etdi. 11 oktyabr 1996-cı ildə Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev keçirilən görüşlərin nəticələri haqqında çıxış edərək bu səfərə və danışıqlara yüksək qiymət verdiyini bildirdi. Ümummilli lider çıxışında Azərbaycan və Fransa əlaqələrinin Fransa və Ermənistan əlaqələrində asılı olmadığını bildirdi. O qeyd etdi ki, əgər Fransa Ermənistanla yaxınlıq edirsə bu heçdə o demək deyil ki, Azərbaycan Fransa ilə əməkdaşlıq etməməlidir. (6)

1997-ci ilin yanvar ayında Fransa Prezidenti Jak Şirakin dəvəti ilə Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev ikinci dəfə Fransaya səfər etdi. Bu görüş Azərbaycan və Fransa arasında münasibətlərin dərinləşməsi məqsədi ilə keçirilirdi. 13 yanvar 1997-ci ildə Yelisey sarayında keçirilən görüşdə Heydər Əliyev bir daha vurğuladı ki, Fransa ATƏT-in Lissabon sammitində Azərbaycanın mövqeyini dəstəklədi və buna görə təşəkkür edildi.(1. 240)

Keçirilən görüş zamanı Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə Fransanın "Total" və "Elf-Akiten" şirkətləri arasında "Lənkəran-dəniz" və "Talış-dəniz" birgə işlənməsi ilə bağlı müqavilə imzaladılar. Bundan əlavə Azərbaycan hava nəqliyyatı ilə bağlı müqavilə imzalandı.

14 yanvar tarixində isə Heydər Əliyev Fransanın xarici işlər naziri Erve de Şaret ilə görüşüb. Söhbət zamanı Fransa-Azərbaycan əlaqələrinin inkişafından, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll edilməsi məsələləri müzakirə edilib.

Bundan başqa Fransa 1997-ci ildən başlayaraq ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tənzimlənməsi işində həmsədr ölkə kimi iştirak edir. Fransa münaqişənin tənzimlənməsi işində fərdi qaydada və Minsk qrupu çərçivəsində xeyli iş görmüşdür.

Eyni zamanda onu da deyə bilərik ki, Fransa Azərbaycanın Avropa Şurasına üzv olması üçün müəyyən işlər görmüşdür. Fransa parlamentinin üzvü Jan Bomel Azərbaycanla bağlı Avropa Şurasının məruzəçisi olmuşdur. 2000-ci il 14 iyul tarixində Fransanın milli bayramı münasibəti ilə təbrik çıxışı zamanı Heydər Əliyev Fransanın Azərbaycana beynəlxalq miqyasda dəstək verməsini xüsusi vurğulamışdır.

23-27 yanvar 2001-ci ildə Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev Fransaya üçüncü rəsmi səfərini edib. Səfər zamanı Heydər Əliyev Fransa parlamentinin "erməni soyqırımı" haqqında qətnamə qəbul etməsini pisləyib və bunun beynəlxalq münasibətlərə mənfi təsir edəcəyini bildirib.

2003-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilən İlham Əliyev də xaricə ilk rəsmi səfərinə Fransadan başlayıb. 23 yanvar 2004-cü ildə Yelisey sarayında Fransa Respublikasının prezidenti Jak Şirakin ümummilli liderimiz prezident Heydər Əliyevin təltif edildiyi "Fəxri legionun böyük xaç komandoru" ordeninin prezident İlham Əliyevə təqdim olunması mərasimi olub.

7-9 sentyabr 2004-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Fransaya işgüzar səfər edib. Səfər zamanı Prezident İlham Əliyev Fransa Prezidenti J.Şirakla, Fransanın ATƏT-in Minsk qrupundakı həmsədri A.Jakolen, Senatın sədri K.Ponsele, YUNESKO-nun Baş direktoru Koyşiro Matsura ilə görüşüb. YUNESKO - nun mənzil qərargahında Azərbaycan Prezidentinin xanımı Mehriban Əliyevaya YUNESKO-nun xoşməramlı səfiri adı verilib.

Fransa Cənubi Qafqaz regionu ölkələri arasında məhz Azərbaycanla sıx iqtisadi münasibətləri inkişaf etdirib. Fransa ilə Azərbaycan arasında iqtisadi əlaqələr, xüsusən də aeronavtika və neft xidmətləri sektorunda sürətlə inkişaf edir. Bu, qismən Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) neft boru kəməri və Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz boru kəmərinin istismara verilməsindən sonra fransız şirkətləri üçün sərmayə imkanlarının artmasının nəticəsidir. Fransız şirkətləri Qazaxıstanın neft yataqlarının BTC-yə qoşulmasını təmin edəcək Transxəzər neft boru kəməri layihəsində maraqlı olduqlarını bildiriblər. İstehlak malları Fransanın Azərbaycana ixracında xüsusi yer tutur.(4.85)

21 iyun 2005-ci ildə Fransa XİN Dağlıq Qarabağ regionunda separatçı rejim tərəfindən 19 iyun 2005-ci ildə keçirilən "seçkiləri" qanunsuz hesab etdiyi barədə bəyanat verib (9).

28-30 may 2006-cı ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev NATO-nun Parlament Assambleyasının yaz sessiyasında iştirak etmək üçün Fransaya işgüzar səfər edib. Səfər zamanı Prezident İlham Əliyev Fransa Respublikasının Prezidenti J.Şirak, Senatın sədri K.Ponsele ilə görüşlər keçirib. Bundan başqa Azərbaycan Prezident Azərbaycanın Fransadakı səfirliyinin yeni binasının açılışında iştirak edib.

Prezident İlham Əliyevin 29-31 yanvar 2007-ci il tarixlərində Fransaya dövlət səfərinə getməsi iki ölkə arasında siyasi münasibətlərin ən yüksək səviyyədə olduğunu təsdiq edib. İlham Əliyev Prezident J.Şirak, Baş nazir D.de Vilpən, Milli Assambleyanın sədri J.L.Debre, Fransa Senatının sədri K.Ponsele və Paris şəhərinin meri ilə görüşüb, iki ölkə arasında əməkdaşlıq məsələlərini müzakirə edib. Səfər zamanı Azərbaycan Respublikası Hökuməti və Fransa Respublikası Hökuməti arasında müxtəlif sahələrdə əməkdaşlıq haqqında 8 sənəd imzalanıb:

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin və Fransa Respublikası Prezidentinin Birgə Bəyannaməsi, mülki müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində əməkdaşlıq və yardım haqqında Saziş, turizm sahəsində əməkdaşlıq haqqında Saziş, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Fransa Respublikası Mədəniyyət və Kommunikasiya Nazirliyi arasında muzey işi sahəsində əməkdaşlığa dair Protokol, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Fransa Respublikası Mədəniyyət və Kommunikasiya Nazirliyi arasında Əməkdaşlıq Memorandumu, Fransa Milli Elmi Araşdırmalar Mərkəzi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası arasında Elmi Əməkdaşlıq Sazişi, Azərbaycan Respublikası Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi və Fransa Respublikası Əmək, Sosial Bərabərlik və Yaşayış Nazirliyi arasında qarşılıqlı əməkdaşlıq haqqında İnzibati Razılaşma, Milli Kitabxanalar arasında əməkdaşlıq haqqında Memorandum.

29 yanvar 2007-ci il tarixində Fransa Prezidenti Jak Şirak Prezident İlham Əliyevi Parisdə Fransanın "Fəxri Legionun Böyük Xaç Komandoru" Ordeni ilə təltif edib.Eyni zamanda 29yanvar 2007-ci iltarixində Prezident İlham Əliyev Fransa ilə Azərbaycan arasında dostluq və əməkdaşlıq əlaqələrinin inkişaf etdirilməsindəki xüsusi xidmətlərinə görə Fransa Respublikasının Prezidenti Jak Şirakı "Heydər Əliyev" ordeni ilə təltif edib.

19-20 noyabr 2007-ci il tarixində Prezident İlham Əliyev Fransada işgüzar səfərdə olub. Prezident İlham Əliyev Fransa Prezidenti Nikola Sarkozi və Fransa Senatının sədri Kristian Ponsele ilə görüşüb. Fransa Prezidenti Nikola Sarkozi Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Parisə bu səfərinin ikitərəfli əlaqələrin inkişafına öz töhfəsini verəcəyinə əmin olduğunu söyləyib. Görüşdə ölkələrimiz arasında əlaqələrin müxtəlif sahələrdə, o cümlədən siyasi, iqtisadi və digər sahələrdə uğurla inkişaf etdiyi vurğulanıb. Söhbət zamanı Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münəqişəsi məsələsinə də toxunulub. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzündən danışıb və etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində 1 milyondan çox soydaşımızın qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşdüyünü bildirib. Dövlətimizin başçısı bu münəqişənin yalnız və yalnız ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpa edilməklə həll olunmasının zəruriliyini vurğulayıb.

Azərbaycan ilə Fransa arasında mədəni, elmi və texniki əməkdaşlığın ümumi həcmi sabit olaraq qalır. Əsas layihələr səhiyyə, baytarlıq və kənd təsərrüfatı sahələri üzrə əməkdaşlığı əhatə edir. Digər layihələr sırasında ətraf mühitin qorunması, qanunun aliliyinə dəstək, fəvqəladə halların idarə edilməsi, fransız dilinin tədrisi və elmi əməkdaşlığın inkişafı mühüm yer tutur. 2004-cü ildən etibarən

Bakıda Fransa Mədəniyyət Mərkəzi fəaliyyət göstərir və bu, Azərbaycanda Fransanın mədəni təsiri üçün mühüm alətdir.

Fransa-Azərbaycan münasibətlərinin müsbət tərəfləri olduğu kimi onun bir sıra mənfi tərəfləri də var. Bildiyimiz kimi Fransa ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədri olan bir dövlət kimi Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tənzimlənməsində vasitəçi missiyasını yerinə yetirir. Heçdə demək olmaz ki, Fransa bu işdə hər zaman Azərbaycanın haqlı mövqeyinin müdafiəçisi kimi çıxış etmişdir. Heç kimə sirr deyil ki, Fransa uzun illərdən bəri Ermənistanla sıx əməkdaşlıq edir və bu dövlətə simpatiyasını gizlətmir də. Bir sıra mənbələrin verdiyi məlumata görə hətta Fransa Rusiyadan sonra Ermənistanın ikinci müttəfiqidir.

Son 10 ildə Fransa Ermənistanla böyük həcmdə hərbi texniki yardım göstərmiş və göstərməkdə davam edir. Onların arasında istənilən hava şəraitində döyüş tapşırığını həyata keçirməyə qadir olan "Miraj" qırıcı-bombardmançı təyyarələri var. Buraya Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin başladığı ilk günlərdən Fransadan humanitar yardım adı altında Ermənistanla silah, hərbi sursat, həmçinin Azərbaycana qarşı döyüşmək üçün mızdullar gətirildiyini də əlavə edəndə Parisin münaqişənin körüklənməsində və ərazilərimizin işğal edilməsində dolayı yollarla iştirak etdiyi ortaya çıxır. Amma hadisələrin gedişi göstərir ki, Fransa bununla kifayətlənmək niyyətində deyil. Bu işə Fransa tərəfindən təcavüzkarın açıq şəkildə dəstəklənməsi və bölgədəki müharibə ocağının yenidən körüklənməsi deməkdir.(10)

Belə bir münasibət fonunda Azərbaycan-Fransa münasibətlərinin hər hansı bir zaman kəsiyində böhran yaşaya biləcəyi də istisna deyil. Yəqin ki, Azərbaycanın yaxın zamanlarda Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli istiqamətində atacağı addımlar fonunda Fransanın Azərbaycan münasibətində mövqeyi daha aydın görünəcək və ola bilsin ki, iki dövlət arasında münasibətlər həqiqətən də əsl sınaq qarşısında qalsın.

İkinci mühüm amil ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın xarici siyasət prioritetlərindən biri Avropaya inteqrasiyadır. Bu müstəvidə Avropa İttifaqı ilə münasibətlərin daha sıx məcraya düşməsi zəruridir. Dünyada gedən mürəkkəb siyasi proseslər fonunda yaxın bir neçə onillikdə Azərbaycan Avropa İttifaqına üzv olmaq missiyasını xarici siyasət prioritetləri sırasına daxil etsin. Əlbəttə belə bir hadisə baş verərsə, bu missiyanın nə dərəcədə uğurla başa vurulacağı barədə proqnoz vermək çətindir. Lakin bir sıra amilləri artıq indidən göz altına almaq olar ki, bu amillərdən biri Fransanın Avropa İttifaqının aparıcı dövləti kimi münasibətdir. Bildiyimiz kimi, Türkiyə Cümhuriyyətinin Avropa İttifaqına üzvlüyünün qarşısını alan dövlətlərdən biri məhz Fransadır. Faktiki olaraq bu dövlət Türkiyənin Avropa İttifaqına üzv olmasına yol verməməyə çalışır və bunun bir sıra səbəbləri var ki, onlardan biri Türkiyə və Avropa sivilizasiyası arasında mövcud olan sivilizasiya fərqləridir. Eyni zamanda Fransa Türkiyə kimi qüdrətli müsəlman dövlətinin Avropa İttifaqına üzv olmasını qəbul edə bilmir. Deyilən amillər Azərbaycana da aid edilə bilər. Heç kimi əminliklə deyə bilməz sabah bu dövlət Azərbaycanın da Avropa Birliyinə üzv olmasına mane olmayacaq.

Bütün bunlara baxmayaraq ümumi fonda onu deyə bilərik ki, bu günə kimi, hələ ki, Fransa-Azərbaycan münasibətlərində elə bir ciddi problem olmamışdır və hesab edirəm ki, heç olmayacaq da. Ölkə Prezidenti Cənab İlham Əliyevin həyata keçirdiyi məqsədyönlü xarici siyasət kursu nəinki Fransa, əksər Avropa ölkələri üçün Azərbaycanı Cənubi Qafqaz regionunda bir nömrəli əməkdaş çevirir və bu gün Azərbaycanın, ən azından Avropanın enerji təhlükəsizliyi siyasətində oynadığı rol nəzərə alsaq çətin ki, hər hansı bir Avropa dövləti və o cümlədən Fransa Azərbaycanın siyasi maraqları ilə hesablaşmasın.

ƏDƏBİYYAT:

1. Əliyev Heydər Əlirza oğlu. Müstəqilliyimiz əbədidir: Çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, müsahibələr. Noyabr, 1996 -mart, 1997. Səkkizinci kitab /H. Ə. Əliyev; Buraxılışa məsul: Ramiz Mehdiyev.- B.: Azərnəşr, 1998.- 488 s Səh 240
2. **Azərbaycan-1993** : anarxiyadan sabitliyə / red. Ə. Mehdiyev. - Bakı : [s. n.], 2000- 415 s
3. Həsənov Ə. Müasir beynəlxalq münasibətlər və Azərbaycanın xarici siyasəti. Bakı, 2005, səh. 211-219
4. AZERBAIJAN FOCUS-Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzinin jurnalı.
5. Azərbaycan qəzeti. 20 yanvar 1996
6. Azərbaycan qəzeti 12 oktyabr 1996
7. <http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2010/avqust/130642.htm>
8. <http://www.colisee.org>
9. <http://www.mfa.gov.az>
10. http://www.zaman.az/az/columnistDetail_getNewsById.action;jsessionid=9B306508BF886338CA00C78613F48B72.nodel?newsId=28822&columnistIdpa

ЗАУР АДЫГЕЗАЛОВ

*Диссертант отдела «История Международных отношений Азербайджана» Института Истории имени А.А.Бакыханова НАНА
adi gezalov_z@yahoo.com*

**ФОРМИРОВАНИЕ АЗЕРБАЙДЖАНО-ФРАНЦУЗСКИХ ОТНОШЕНИЙ:
ИСТОРИКО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

Статья посвящена исследованию истории формирования и развития Азербайджано-французских отношений. Автор больше всего уделил внимание изучению политических сторон этих отношений. В статье также рассматриваются исторические корни Азербайджано-французских отношений. Необходимо особо отметить, что в данной статье наряду с указанием положительных сторон Азербайджано-французских отношений, также отмечаются отрицательные элементы, которые могут причинить вред этим отношениям. Также находит свое отражение субъективное мнение автора относительно будущего этих отношений.

ZAUR NAZIM ADIGOZALOV
*the candidate of the department "History of
International Relations in Azerbaijan" at the Institute
of History named after A.A.Bakikhanov, ANAS*
adi gezalov_z@yahoo.com

FORMING OF AZERBAIJANI-FRENCH RELATIONS HISTORICAL-POLITICAL ASPECT

This article deals with the research of the history of forming and development of the Azerbaijani-French relations. The author takes notice of studying the political sides of these relations. The article discusses the historical roots of Azerbaijani-French relations. It should be noted that in this article in parallel with indicating the positive sides of the Azerbaijani-French relations there are recorded negative elements, which may cause harms to these relations. The author's subjective attitude towards future of these relations was reflected in the submitted article.

Rəyçilər: t.ü.f.d. O. Sayadov, t.e.d. A. İskəndərov

*AMEA-nın A. Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun «Azərbaycanın beynəlxalq əlaqələri tarixi»
şöbəsinin 14 fevral 2011-ci il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol № 02)*